PŘIROZENÉ A POZITIVNÍ PRÁVO (Martin Škop)

„Právní řád spočívá na řádu mravním. [illegible] (Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne [illegible] 1922, sp. zn. [illegible])

Racionální základy přirozeného práva – Hugo Grotius

- podstatou přirozeného práva jeho racionální povaha, podle které je přirozené právo natolik samozřejmé, že není vázáno na boží existenci.
- přirozené právo můžeme vnímat jako pokyny nebo návody, jak bychom se měli chovat, či jaká rozhodnutí, příkazy nebo činy jsou považovány za správné.

Pravidla přirozeného práva

- nebrat to, co patří jiným osobám;
- máme-li v držení věc někoho jiného, vrátit ji, včetně jakéhokoli přínosu, který jsme z toho získali;
- plnit sliby a napravit škody, jejichž vznik jsme zavinili;
- uznat určité věci, které si zaslouží trest.

Grotius, Hugo. [illegible]

Lex iniusta non est lex

- dura lex, sed lex
- Přirozené právo může souviset s tím, jakou kvalitu mají mít pravidla, která chápeme jako právní, a která regulují výkon veřejné moci.
- Můžeme na právní normu klást i další nároky (moralnost, spravedlnost atp.) než formální kritéria a poměřovat ji s nějakým ideálem?

Přirozené a pozitivní právo

- způsoby odpovědi na základní otázku „Co je právo?"
  - nutnost nalézt správná pravidla jednání
  - je nutné jednoznačně stanovit, čím se adresáti mají řídit
  - problém spravedlnosti – problém obsahu
- postupné stírání rozdílu mezi přirozeným a pozitivním právem
- pojmy přirozeného a pozitivního práva napomáhají při obhajobě právních kroků a nástrojů

Pozitivní právo

- obvykle charakterizováno jako výsledek volní lidské aktivity
- právo, které je vytvořeno lidmi, a které je tvořeno systémem pravidel, jehož vynucování a kontrola jsou neodmyslitelně spojeny se státem
- často spojováno s pojmem platnosti
- *systém pravidel, jakožto projevů lidské vůle, který působí na své adresáty, aby určitým způsobem jednali bez ohledu na svou vůli či záměry, který je spojen s určitým existujícím uznaným normotvůrcem, a které se projevuje v určité formě a jeho neuposlechnutí je spojeno s nepříznivými následky*
- *ius positivum – právo výslovně stanovené*
- právo je jen jedno – „pozitivní právo" je pleonasmus (Vladimír Kubeš)

Pozitivní právo – znaky positivního práva

František Weyr:

- je výslovně stanovené;
- pochází od empirického normotvůrce;
- působí na společnost (fakticita);
- je změnitelné (existují výjimky);
- je úmyslně stanovené

Weyr, F. Teorie práva. Brno: Orbis, 1936, s. 85–86.

Pozitivní právo neexistuje bez poznání – musíme jej poznat, tedy odhalit znaky, které právo bezpodmínečně nese.

Přirozené právo

- je na pozitivním právu nezávislé
- nejedná se o protimluv (protiklad) práva pozitivního
- existuje nezávisle na poznávajícím subjektu – má absolutní charakter
- zdroje přirozeného práva (O. Weinberger):
  - vytvořeno božským normotvůrcem
  - odvoditelné z lidského rozumu
  - zjistitelné intuitivně
  - vychází ze samotné podstaty lidské bytosti
- bývá ztotožňováno s morálkou či spravedlností
- může být ospravedlněno důrazem na objektivní hodnoty a usilováním o nárůst dobra ve společnosti
- může posloužit jako vzor pravidel pozitivního práva (Taxis)
- Přirozené právo je výrazem ideálně platného práva, jaké by podle požadavků přírody, rozumu či morálky mělo být – většinou slouží k odůvodnění pozitivněprávních pravidel.

Přirozené právo – znaky

Marcus Tullius Cicero:

- vlastní všem lidem a není omezeno na konkrétní místo;
- v souladu s opravdovým rozumem a není nutné jej vykládat (interpretovat), aby jej bylo možné použít;
- pevně zasazeno do přírody;
- neměnné v prostoru a čase;
- základní, tj. nemůže být ničím nahrazeno ani odstraněno.

Robertson, David. Natural Law in Early Modern Legal Thought. In Pihlajamäki, Heikki, Dubber, Markus D., Godfrey, Mark (eds). The Oxford Handbook of European Legal History. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 867.

Přirozené právo je právem existujícím nezávisle na státu. Jde o soubor určitých právních hodnotových principů nebo obecných právních norem se silným hodnotovým významem (přirozené právo v objektivním smyslu) nebo na základě určitých axiologických východisek zdůvodňované požadavky žádoucího chování (přirozené právo v subjektivním smyslu). Toto právo je chápáno jako neměnné – nehistorické. Představy o spravedlivém a správném obsahu práva se však ukázaly nikoliv neměnné, nýbrž proměnlivé v proudu času. V zavedených demokraciích našlo přirozené právo výraz i v právu psaném – pozitivním. V dané věci je podle názoru Nejvyššího správního soudu právní úprava přiznávání invalidních důchodů v souladu s přirozenoprávním chápáním pomoci osobám nezpůsobilým k práci. (rozsudek ze dne 28.4.2004 čj. 3 Ads 27/2003 - 125)

Dovolací soud neshledal zásadně významným po právní stránce závěr odvolacího soudu, že žalobci nejsou oprávněnými osobami podle § 3 odst. 1 a 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích ve vztahu k ideální polovině nemovitosti, jejichž původní vlastnicí byla J. Č., protože nesplňují žádné z kritérií oprávněné osoby uvedené v těchto ustanoveních. Zákon v tomto ustanovení vymezuje okruh oprávněných osob naprosto jednoznačně a nelze jej obejít úvahami o možném rozšíření tohoto okruhu na jiné osoby s odkazem na přirozené právo. Dovolacím důvodem, který směřoval proti závěru odvolacího soudu o nedostatku aktivní věcné legitimace žalobců k ideální polovině pozemků původní vlastnice J. Č. se proto blíže nezabýval. (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 873/2008)

V této souvislosti považuje Ústavní soud za případné připomenout, že většina moderních ústav evropských demokratických států vychází více méně z přirozenoprávní teorie, a [illegible]

[illegible]

Iusnaturalismus a iuspositivismus

- jedná se o obvyklé (ideální) přístupy k právu
  - právní positivismus (iuspositivismus)
  - právní naturalismus (iusnaturalismus)
- přirozené právo nelze ztotožňovat s přirozenoprávní doktrínou a právo pozitivní s právním positivismem
- Ota Weinberger: přirozenoprávní nauky uznávají existenci praktického poznání, zatímco právní positivismus možnost praktického poznání popírá a tvrdí, že objektivně platné hodnoty nelze určit ryze kognitivně.
- iusnaturalismus pak hledá dál metody objektivního poznání „správného" práva

Lex lata a lex ferenda

- každý z těchto pojmů vyjadřuje odchylný přístup k právu z pohledu metodologie
- Lex lata – bývá spojováno s existujícím právem (platným právem)
- Lex ferenda – bývá spojováno s neexistujícím právem (právem, které není platné)
- Efektivita práva a prostředek k jejímu dosažení spadá do úvah de lege ferenda.
- Právní pozitivismus: právní řád je poznatelný pouze z hlediska legis latae
- Iusnaturalismus: rozlišení mezi lex lata a lex ferenda není podstatné a oba splývají v jedno

PŘIROZENÉ A POZITIVNÍ PRÁVO (Martin Škop)

Racionální základy přirozeného práva – Hugo Grotius

- podstatou přirozeného práva jeho racionální povaha, podle které je přirozené právo natolik samozřejmé, že není vázáno na boží existenci.
- přirozené právo můžeme vnímat jako pokyny nebo návody, jak bychom se měli chovat, či jaká rozhodnutí, příkazy nebo činy jsou považovány za správné.

Pravidla přirozeného práva

- nebrat to, co patří jiným osobám;
- máme-li v držení věc někoho jiného, vrátit ji, včetně jakéhokoli přínosu, který jsme z toho získali;
- plnit sliby a napravit škody, jejichž vznik jsme zavinili;
- uznat určité věci, které si zaslouží trest.

Lex iniusta non est lex

- dura lex, sed lex
- Přirozené právo může souviset s tím, jakou kvalitu mají mít pravidla, která chápeme jako právní, a která regulují výkon veřejné moci.
- Můžeme na právní normu klást i další nároky (morálnost, spravedlnost atp.) než formální kritéria a poměřovat ji s nějakým ideálem?

Přirozené a pozitivní právo

- způsoby odpovědi na základní otázku „Co je právo?"
  - nutnost nalézt správná pravidla jednání
  - je nutné jednoznačně stanovit, čím se adresáti mají řídit
  - problém spravedlnosti – problém obsahu
- postupné stírání rozdílu mezi přirozeným a pozitivním právem
- pojmy přirozeného a pozitivního práva napomáhají při obhajobě právních kroků a nástrojů

Pozitivní právo

- obvykle charakterizováno jako výsledek volní lidské aktivity
- právo, které je vytvořeno lidmi, a které je tvořeno systémem pravidel, jehož vynucování a kontrola jsou neodmyslitelně spojeny se státem
- často spojováno s pojmem platnosti
- *systém pravidel, jakožto projevů lidské vůle, který působí na své adresáty, aby určitým způsobem jednali bez ohledu na svou vůli či záměry, který je spojen s určitým existujícím uznaným normotvůrcem, a které se projevuje v určité formě a jeho neuposlechnutí je spojeno s nepříznivými následky*
- *ius positivum – právo výslovně stanovené*
- právo je jen jedno – „pozitivní právo" je pleonasmus (Vladimír Kubeš)

Pozitivní právo – znaky positivního práva

František Weyr:

- je výslovně stanovené;
- pochází od empirického normotvůrce;
- působí na společnost (fakticita);
- je změnitelné (existují výjimky);
- je úmyslně stanovené

Weyr, F. Teorie práva. Brno: Orbis, 1936, s. 85–86.

Pozitivní právo neexistuje bez poznání – musíme jej poznat, tedy odhalit znaky, které právo bezpodmínečně nese.

Přirozené právo

- je na pozitivním právu nezávislé
- nejedná se o protimluv (protiklad) práva pozitivního
- existuje nezávisle na poznávajícím subjektu – má absolutní charakter
- zdroje přirozeného práva (O. Weinberger):
  - vytvořeno božským normotvůrcem
  - odvoditelné z lidského rozumu
  - zjistitelné intuitivně
  - vychází ze samotné podstaty lidské bytosti
- bývá ztotožňováno s morálkou či spravedlností
- může být ospravedlněno důrazem na objektivní hodnoty a usilováním o nárůst dobra ve společnosti
- může posloužit jako vzor pravidel pozitivního práva (Taxis)
- Přirozené právo je výrazem ideálně platného práva, jaké by podle požadavků přírody, rozumu či morálky mělo být – většinou slouží k odůvodnění pozitivněprávních pravidel.

Přirozené právo – znaky

Marcus Tullius Cicero:

- vlastní všem lidem a není omezeno na konkrétní místo;
- v souladu s opravdovým rozumem a není nutné jej vykládat (interpretovat), aby jej bylo možné použít;
- pevně zasazeno do přírody;
- neměnné v prostoru a čase;
- základní, tj. nemůže být ničím nahrazeno ani odstraněno.

Přirozené právo je právem existujícím nezávisle na státu. Jde o soubor určitých právních hodnotových principů nebo obecných právních norem se silným hodnotovým významem (přirozené právo v objektivním smyslu) nebo na základě určitých axiologických východisek zdůvodňované požadavky žádoucího chování (přirozené právo v subjektivním smyslu). Toto právo je chápáno jako neměnné – nehistorické. Představy o spravedlivém a správném obsahu práva se však ukázaly nikoliv neměnné, nýbrž proměnlivé v proudu času. V zavedených demokraciích našlo přirozené právo výraz i v právu psaném – pozitivním. V dané věci je podle názoru Nejvyššího správního soudu právní úprava přiznávání invalidních důchodů v souladu s přirozenoprávním chápáním pomoci osobám nezpůsobilým k práci. (rozsudek ze dne 28.4.2004 č.j. 3 Ads 27/2003 - 125)

Dovolací soud neshledal zásadně významným po právní stránce závěr odvolacího soudu, že žalobci nejsou oprávněnými osobami podle § 3 odst. 1 a 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích ve vztahu k ideální polovině nemovitosti, jejichž původní vlastnicí byla J. Č., protože nesplňují žádné z kriterií oprávněné osoby uvedené v těchto ustanoveních. Zákon v tomto ustanovení vymezuje okruh oprávněných osob naprosto jednoznačně a nelze jej obejít úvahami o možném rozšíření tohoto okruhu na jiné osoby s odkazem na přirozené právo. Dovolacím důvodem, který směřoval proti závěru odvolacího soudu o nedostatku aktivní věcné legitimace žalobců k ideální polovině pozemků původní vlastnice J. Č. se proto blíže nezabýval. (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 873/2008)

Iusnaturalismus a iuspositivismus

- jedná se o obvyklé (ideální) přístupy k právu
  - právní positivismus (iuspositivismus)
  - právní naturalismus (iusnaturalismus)
- přirozené právo nelze ztotožňovat s přirozenoprávní doktrínou a právo pozitivní s právním positivismem
- Ota Weinberger: přirozenoprávní nauky uznávají existenci praktického poznání, zatímco právní positivismus možnost praktického poznání popírá a tvrdí, že objektivně platné hodnoty nelze určit ryze kognitivně.
- iusnaturalismus pak hledá dál metody objektivního poznání „správného" práva

Lex lata a lex ferenda

- každý z těchto pojmů vyjadřuje odchylný přístup k právu z pohledu metodologie
- Lex lata – bývá spojováno s existujícím právem (platným právem)
- Lex ferenda – bývá spojováno s neexistujícím právem (právem, které není platné)
- Efektivita práva a prostředek k jejímu dosažení spadá do úvah de lege ferenda.
- Právní pozitivismus: právní řád je poznatelný pouze z hlediska legis latae
- Iusnaturalismus: rozlišení mezi lex lata a lex ferenda není podstatné a oba splývají v jedno

UNIVERSITAS MASARYKIANA BRUNENSIS
FACULTAS IURIDICA

Lucius Iavolenus Priscus

Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti posset. (Dig. 50, 17, 202)

Každá definice v civilním právu je nebezpečná, protože jen málokdy ji nelze vyvrátit.

SKŘEJPEK, Michal. Pravidla, rčení, zásady a definice římského práva. Právní rozhledy. 1999, č. 7, s. 363 – 368.

Kreon
Však ty mi zkrátka, bez průtahu odpověz, zda znala jsi můj zákaz, toho nečinit?

Antigona
Já znala jsem jej; a jak ne? Bylť vůbec znám.

Kreon
A ty's se osmělila nedbat příkazu?

Antigona
Vždyť nebyl Zeus to, jenž ten příkaz ohlásil, ni Dike, společnice bohů podzemských, těch člověčenstvu neurčila zákonů. A též jsem nemyslila, že má takovou tvůj příkaz moc, by nepsané a nezvratné kýs smrtelník směl bohů rušit zákony. Vždyť nejen dnes neb včera, ale po věky ty žijí, a kdo dal je, nikdo neví z nás.
A pro ně, vůle nikoho se nelekši, jsem nechtěla být potrestána od bohů. Že zemru, to jsem věděla, a jak by ne? I kdybys ty to nebyl hlásal. Zemru-li však před časem, to za zisk já si pokládám. Nebo kdo v tak hojných život tráví v útrapách, jak já, jak ten by zemra zisku nedošel?
Však tobě-li se čin můj zdá být zpozdilým, tu zpozdilec as vytýká mi zpozdilost.

Náčelník sboru
Jest zřejmo, drsnou dcerou otce drsného že jest ta děva; ustoupit zlu neumí.

Leopold Pospíšil (antropologický pohled):

mezopotamská konceptualizace přirozeného práva (cca 1800 let př. Kr.) - právo bylo považováno za abstraktní, univerzálně aplikovatelný boží příkaz vůči všemu lidstvu. Bůh vydal příkazy jak člověku (přirozené právo), tak i přírodě (zákony přírody), přírodní zákony a přirozené právo byly považovány za příbuzné, majíce stejný původ.

Pospíšil, Leopold. Etnologie práva. Praha: SET OUT, 1997, s. 21.

Právní stát

- Stát nemůže jednat jinak, než jak mu výslovně ukládají právní normy.
  - Ústava České republiky (čl. 2 odst. 3): „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“
- "Výkon veřejné moci, či práva, musí být uskutečován na základě předem daných pravidel, která jsou dostatečně obecná a jasná, a která stanovují práva, povinnosti, pravomoci a výjimky." (MacCormick, Neil. The Ethics of Legalism. Ratio Juris, 1989, roč. 2, č. 2, s. 184)

Právo a hodnoty

- Nelze určit konkrétní právo, aniž bychom pochopili hodnoty právního státu a znali hodnoty, s nimiž se právo pojí. (Waldron, Jeremy. The Concept and the Rule of Law, Georgia Law Review, roč. 43, č. 1, 2008, s. 10)
- Pokud by stát jednal jakýmkoli (libovolným) způsobem, pak by jednal pouze prostřednictvím násilí, či prosté síly vydávané za právo.

Přirozené a pozitivní právo

- způsoby odpovědi na základní otázku „Co je právo?"
  - nutnost nalézt správná pravidla jednání
  - je nutné jednoznačně stanovit, čím se adresáti mají řídit
  - problém spravedlnosti – problém obsahu
- postupné stírání rozdílu mezi přirozeným a pozitivním právem
- pojmy přirozeného a pozitivního práva napomáhají při obhajobě právních kroků a nástrojů

Pozitivní právo

- obvykle charakterizováno jako výsledek volní lidské aktivity
- právo, které je vytvořeno lidmi, a které je tvořeno systémem pravidel, jehož vynucování a kontrola jsou neodmyslitelně spojeny se státem
- často spojováno s pojmem platnosti
- *systém pravidel, jakožto projevů lidské vůle, který působí na své adresáty, aby určitým způsobem jednali bez ohledu na svou vůli či záměry, který je spojen s určitým existujícím uznaným normotvůrcem, a které se projevuje v určité formě a jeho neuposlechnutí je spojeno s nepříznivými následky*
- *ius positivum – právo výslovně stanovené*
- právo je jen jedno – „pozitivní právo“ je pleonasmus (Vladimír Kubeš)

Pozitivní právo – znaky positivního práva

František Weyr:

- je výslovně stanovené;
- pochází od empirického normotvůrce;
- působí na společnost (fakticita);
- je změnitelné (existují výjimky);
- je úmyslně stanovené

Weyr, F. Teorie práva. Brno: Orbis, 1936, s. 85–86.

Pozitivní právo **neexistuje bez poznání** – musíme jej poznat, tedy odhalit znaky, které právo bezpodmínečně nese.

Přirozené právo

- je na pozitivním právu **nezávislé**
- nejedná se o protimluv (protiklad) práva pozitivního
- existuje nezávisle na poznávajícím subjektu – má **absolutní charakter**
- zdroje přirozeného práva (O. Weinberger):
    - vytvořeno božským normotvůrcem
    - odvoditelné z lidského rozumu
    - zjistitelné intuitivně
    - vychází ze samotné podstaty lidské bytosti

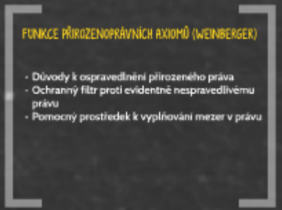

FUNKCE PŘIROZENOPRÁVNÍCH AXIOMŮ (WEINBERGER)

- Důvody k ospravedlnění přirozeného práva
- Ochranný filtr proti evidentně nespravedlivému právu
- Pomocný prostředek k vyplňování mezer v právu

- bývá ztotožňováno s morálkou či spravedlností
- může být ospravedlněno důrazem na objektivní **hodnoty** a usilováním o nárůst dobra ve společnosti
- může posloužit jako **vzor** pravidel pozitivního práva (Taxis)
- Přirozené právo je výrazem ideálně platného práva, jaké by podle požadavků přírody, rozumu či morálky mělo být – většinou slouží k odůvodnění pozitivněprávních pravidel.

FUNKCE PŘIROZENOPRÁVNÍCH AXIOMŮ (WEINBERGER)

- Důvody k ospravedlnění přirozeného práva
- Ochranný filtr proti evidentně nespravedlivému právu
- Pomocný prostředek k vyplňování mezer v právu

Pohané nemají Zákon, ale když sami přirozeně dělají, co Zákon žádá, pak jsou Zákonem sami sobě. Nemají sice Zákon, ale prokazují působení Zákona zapsaného v jejich srdcích.

Sv. Pavel: Římanům 2:14-15

Přirozené právo je to, co naučila příroda všechny živé tvory, neboť toto právo není vlastní pouze lidem, ale je společné všem tvorům, kteří žijí na zemi, obývají moře, i ptákům.

Domitius Ulpianus

Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae : tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, Michal SKŘEJPEK, Jakub ŽYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 125.

Přirozené právo – znaky

Marcus Tullius Cicero:

- vlastní všem lidem a není omezeno na konkrétní místo;
- v souladu s opravdovým rozumem a není nutné jej vykládat (interpretovat), aby jej bylo možné použít;
- pevně zasazeno do přírody;
- neměnné v prostoru a čase;
- základní, tj. nemůže být ničím nahrazeno ani odstraněno.

Ibbetson, David. Natural Law in Early Modern Legal Thought. In Pihlajamäki, Heikki, Dubber, Markus D., Godfrey Mark (eds). The Oxford Handbook of European Legal History. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 567.

Racionální základy přirozeného práva – Hugo Grotius

- podstatou přirozeného práva jeho racionální povaha, podle které je přirozené právo natolik samozřejmé, že není vázáno na boží existenci.
- přirozené právo můžeme vnímat jako pokyny nebo návody, jak bychom se měli chovat, či jaká rozhodnutí, příkazy nebo činy jsou považovány za správné.

Pravidla přirozeného práva

- nebrat to, co patří jiným osobám;
- máme-li v držení věc někoho jiného, vrátit ji, včetně jakéhokoli přínosu, který jsme z toho získali;
- plnit sliby a napravit škody, jejichž vznik jsme zavinili;
- uznat určité věci, které si zaslouží trest.

Grotius, Hugo. Rights of War and Peace. Cambridge: John Parker, 1853, s. xxv.

Lex iniusta non est lex

- *dura lex, sed lex*
- Přirozené právo může souviset s tím, jakou kvalitu mají mít pravidla, která chápeme jako právní, a která regulují výkon veřejné moci.
- Můžeme na právní normu klást i další nároky (morálnost, spravedlnost atp.) než formální kritéria a poměřovat ji s nějakým ideálem?

Přirozené právo je právem existujícím nezávisle na státu. Jde o soubor určitých právních hodnotových principů nebo obecných právních norem se silným hodnotovým významem (přirozené právo v objektivním smyslu) nebo na základě určitých axiologických východisek zdůvodňované požadavky žádoucího chování (přirozené právo v subjektivním smyslu). Toto právo je chápáno jako neměnné – nehistorické. Představy o spravedlivém a správném obsahu práva se však ukázaly nikoliv neměnné, nýbrž proměnlivé v proudu času. V zavedených demokraciích našlo přirozené právo výraz i v právu psaném – pozitivním. V dané věci je podle názoru Nejvyššího správního soudu právní úprava přiznávání invalidních důchodů v souladu s přirozenoprávním chápáním pomoci osobám nezpůsobilým k práci. (rozsudek ze dne 28.4.2004 č.j. 3 Ads 27/2003 – 125)

Dovolací soud neshledal zásadně významným po právní stránce závěr odvolacího soudu, že žalobci nejsou oprávněnými osobami podle § 3 odst. 1 a 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích ve vztahu k ideální polovině nemovitostí, jejichž původní vlastnicí byla J. Č., protože nesplňují žádné z kriterií oprávněné osoby uvedené v těchto ustanoveních. Zákon v tomto ustanovení vymezuje okruh oprávněných osob naprosto jednoznačně a nelze jej obejít úvahami o možném rozšíření tohoto okruhu na jiné osoby s odkazem na přirozené právo. Dovolacím důvodem, který směřoval proti závěru odvolacího soudu o nedostatku aktivní věcné legitimace žalobců k ideální polovině pozemků původní vlastnice J. Č. se proto blíže nezabýval. (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 28 Cdo 873/2008)

V této souvislosti považuje Ústavní soud za případné připomenout, že většina moderních ústav evropských demokratických států vychází více méně z přirozenoprávní teorie, a uznávají proto, že stát není oprávněn již přiznaná práva jednostranně odejmout (srov. též bod 115). Zde Ústavní soud pouze doplňuje, že stát ani není poskytovatelem (dárcem) práv přirozenoprávního původu, který by snad tato práva „přiznával“, ta má každý jednotlivec bez ohledu na akt státu, jenž se může pouze přihlásit k jejich dodržování a garanci; tím však získává nejdůležitější kvalitu demokratického právního a ústavního státu, jenž se sklání před hodnotami, které jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. [nález sp. zn. Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008 (N 201/51 SbNU 445; 446/2008 Sb.)]

Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné. Na právní normy je nutno klást také požadavky obsahové, neboť v materiálním právním státě založeném na myšlence spravedlnosti představují základní práva korektiv, jak obsahu právních norem, tak i jejich interpretace a aplikace. Proto je úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu nalézt řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků sporu, a není-li to možné rozhodnout v souladu s obecnou ideou spravedlnosti, resp. dle obecného přirozenoprávního principu. [nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181)]

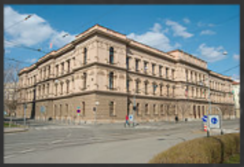

Ústavní soud zastává názor, že k přirozeným právům každého člověka a občana patří právo, aby ve složitém procesu nalézání práva a spravedlnosti mu alespoň jednou bylo umožněno předstoupit před nezávislý soud či jiný nezávislý tribunál se svojí věcí, tedy aby byl slyšen. Jinak řečeno, aby mohl předstoupit se svojí věcí před konkrétního jedince či sbor, který je nadán právem zvážit všechny okolnosti, jejichž individuální a neopakovatelná povaha přesahuje to, co lze vtělit do abstraktní právní normy. nález sp. zn. IV. ÚS 113/94 ze dne 15. 5. 1995 (N 24/3 SbNU 169)

Při rozhodování o vazbě dochází k tomu, že orgány veřejné moci musejí začasté reagovat velmi pružně, vázány zákonem formulovanými postuláty a v jejich rámci rovněž přísně stanovenými lhůtami, ovšem současně takovým způsobem, aby jejich rozhodnutí nebyla činěna bez určité minimálně předpokládané kvality. Tyto požadavky konečně v nejobecnější rovině plynou již ze samotného přirozeného základního práva každé lidské bytosti, tedy i trestně stíhané osoby, na rovnou pozornost a úctu. Je tudíž třeba, aby důvody svědčící pro opodstatněnost nezbytného omezení osobní svobody byly v odůvodnění rozhodnutí zřetelně a konkrétně přezkoumatelným způsobem vyloženy a byly obsahově ve shodě se zákonnými podmínkami vymezenými pro uvalení vazby trestním řádem. Uvedené teze samozřejmě platí nejen při rozhodování, jímž se trestně stíhaná osoba bere do vazby, nýbrž i při rozhodování o jejím dalším trvání. nález sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 (N 217/71 SbNU 545)

„Právní řád spočívá na řádu mravním. Zákonodárce, poukázav v § 7 obč. zák. na »přirozené právo«, jímž zřejmě myslí příkazy obecného lidského svědomí, praktické morálky, jak je sociální spolužití lidí od věků vyvinulo, takže se zdají vrozeny, pročež místo nich mluvíme přímo o právním citu, poukázav tedy na toto »přirozené právo« jako na pramen práva positivního, na zdroj, z kterého čerpati dlužno, když jeho positivní normy úplně selhávají, ustavil tím zároveň svrchované vykládací pravidlo pro případy, kdy jeho positivní normy zůstavují pochyby: i pochybný případ rozhodnouti dlužno tak, aby to odpovídalo obecnému lidskému cítění, z něhož on sám své normy čerpal. Druhdy i to může sice býti obojaké a pochybné, ale právo aspoň nesmí urážeti nikdy nepochybný a nepopiratelný, obecně uznaný příkaz praktické morálky." (Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 9. 5. 1922, sp. zn. Rv I 966/21)

Přirozené právo v představě zákonodárce

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 3 odst. 1:
Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.

§19 odst. 1:
Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.

Iusnaturalismus a iuspositivismus

- jedná se o obvyklé (ideální) přístupy k právu
  - právní positivismus (iuspositivismus)
  - právní naturalismus (iusnaturalismus)
- přirozené právo nelze ztotožňovat s přirozenoprávní doktrínou a právo pozitivní s právním positivismem
- Ota Weinberger: přirozenoprávní nauky uznávají existenci praktického poznání, zatímco právní positivismus možnost praktického poznání popírá a tvrdí, že objektivně platné hodnoty nelze určit ryze kognitivně.
- iusnaturalismus pak hledá dál metody objektivního poznání „správného“ práva

Lex lata a lex ferenda

- každý z těchto pojmů vyjadřuje odchylný přístup k právu z pohledu metodologie
- Lex lata – bývá spojováno s existujícím právem (platným právem)
- Lex ferenda – bývá spojováno s neexistujícím právem (právem, které není platné)
- Efektivita práva a prostředek k jejímu dosažení spadá do úvah de lege ferenda.
- Právní pozitivismus: právní řád je poznatelný pouze z hlediska legis latae
- Iusnaturalismus: rozlišení mezi lex lata a lex ferenda není podstatné a oba splývají v jedno